

150 éve született gróf Széchenyi Ödön

Nagy nevek örökösei az apa dicsőségével, nevének dicsőrével nagy kötelezettségeket is örökölnek. Ilyen nagy név örököse volt gróf Széchenyi Ödön, hisz a „legnagyobb magyar”-nak, gróf Széchenyi Istvánnak és Seilern Crescencia grófnőnek házasságából született 1839. december 14-én Pozsonyban. Ő volt a fiatalabbik fiú (bátyja, Béla földrajztudós és geológus volt, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a jeles Ázsia-kutató, aki 1878–79-ben Lóczy Lajossal a tibeti fennsíkot tanulmányozta), ki Nagycenken élt és nevelkedett.

Kiváló, Nagyenyedről hozott tanárok oktatták a dacos és különc ifjút. Pestre költözése előtt ott érte egy olyan mély behatás, ami egész életét meghatározta. 1860 szeptemberében — ő akkor még nincs 21 éves — tűz pusztított a falujában. A korabeli újsághír szerint: „Nagycenken szeptember 2-án tűz ütött ki, mely csakhamar 8 házat és gazdasági épületet hamvasztott el. A nagy Széchenyi Istvánnak egyik fia, Ödön... legott a szerencsétlenség színhelyére sietett... elsőik voltak az oltók között (Zichy Gézával) magukat veszélynek téve ki úgy, hogy gróf Széchenyi Ödön ruhája testén égni kezdett. Ők azonnal intézkedtek, hogy némileg enyhítsék a szerencsétlen károsultak nyomorát. Ugyanaznap Fertőszentmiklóson is tűz ütött ki, amelynek 98 ház lett a martaléka. A derék Ödön gróf itt is azonnal megjelent, habár a rémítő szél miatt az utcán járni is majdnem lehetetlen volt, mert tűzhengerben és füstben állott mezővárosunk nagyrésze. Ő itt is tett a lehetőségig, másnap pedig kenyérrel látta el a számos éhezőket”, írta a „Pesti Hírnök” 1860. szeptember 11-én. A lelkes fiatalember látta az emberek szenvedését és tehetetlenségét a tűz pusztításával szemben. Mint önkéntes tűzoltó átesett a „tűzkeresztségen” és bizonyára felötlött benne a tűzoltóságok megszervezésének gondolata is, de akkor még annak helyes kivitelezési módját nem ismerte.

Atyja halála (1860. április 8.) után pesti lakos

lett, és mint agilis fiatalember ki akart lépni a közélet porondjára. A kor azonban nem kedvezett a nagy Széchenyi fiának, akit rebellisnek tartott a királyt szolgáló helytartó és elnyomó gépezete. Titkos rendőrök figyelték útjait s igyekeztek személyét befeketíteni. A rendőri jelentésekből következtetni lehetett arra, hogy miért nem sikerült a grófnak sok közéleti tervét megvalósítania.

1862-ben Londonban rendezték meg a harmadik világkiállítást, amin Magyarországot kormánybiztosi minőségben ő képviselte. Ott-tartózkodását felhasználta arra, hogy az akkor már hírneves londoni tűzoltók életét megismerje. Tette ezt azzal a szándékkal, hogy olyan gyakorlati tűzoltói ismereteket szerezzen, amiket aztán itthon hazája érdekében felhasználjon.

A londoni tűzoltóságot, a „Fire Brigade”-ot a XVIII. század végén szervezték meg. 1833-tól 32 tűzbiztosító társaság fedezte fenntartási költségeit. 1862-ben 400 tűzoltójával világviszonylatban is az elsőik között volt. Tapasztalt, széles látókörű, nagy tudású parancsnoka, Shaw Eyre Massey kapitány csak azzal a feltétellel vette fel a gróft, ha minden tűzoltói és azzal kapcsolatos egyéb munkát (takarítás stb.) elvégez, és semmi alól sem vonja ki magát. Széchenyi Ödön vállalta e feltételeket, végezte a legfáradtságosabb tűzoltói gyakorlatokat és munkákat, kezelte a börtömlőket, állta a szolgálat nehézségeit, a tűzeseteknél tanúsított önfeláldozó munkával kivívta mind a tűzoltólegénység, mind a tisztikar elismerését.

Shaw kapitány, amikor látta, hogy nem hirtelen felbuzdulásról van nála szó, a központi őrségre osztotta be Széchenyit és mindent megtett annak érdekében, hogy minél többet sajátíthasson el a tűzoltói tudnivalókból. Mintegy öt hetet töltött a londoni tűzoltóságnál, és 1862. június 7-én azt írta bátyjának, hogy egy láda könyvet hoz magával, s az a terve, hogy itthon kidolgozza egy tűzoltóegylet létrehozásának tervvázlatát. Hazafelé jövet

meglátogatott néhány francia és német várost és tanulmányozta azok tűzoltói szervezetét. A londoni tűzoltóparancsnokkal baráti összeköttetést tartott fenn és levelezésben álltak. Igen jellemzőek azok a sorok, amiket a kapitány 1871-ben Széchenyi Ödön királyi kitüntetése alkalmával írt neki: „Sok idegen jött hozzám az elmúlt 10 évben, hogy tűzoltói gyakorlatra tegyen szert, és azt elsajátítsa, de egyik sem vette magának a fáradságot, hogy azt olyan gyakorlatiasan és behatóan tanulmányozza, mint Ön...”

Londonban egy amerikai fenyőből épített csónakot vásárolt, és azzal Vilshofentől Linzig egyedül evezett, majd onnan Keve Józseffel együtt eveztek le a Dunán Pestig. Férfias multság, testet-lelket edző túra volt ez a javából. Az atyja által alapított Budapesti Hajósegyületnek Ödön választmányi tagja volt. Nagyszabású tervet dolgozott ki, hogy Pesttől Párizsig vízi úton hajóval eljusson. Évekig folytatott föld- és vízrajzi tanulmányokat terve megvalósítása érdekében.

Hazánkban az 1860-as években értek meg a feltetelek az önkéntes tűzoltóságok megalakulására. A fővárosi viszonyokra már akkor is élénken figyelő közvélemény nagy érdeklődéssel várta a pesti önkéntes tűzoltóság szervezésére irányuló erőfeszítések eredményét. A megalakulásáért folytatott küzdelem élére Széchenyi Ödön állt. 1862. szeptember 20-i számában „Az Ország Tükre” (budapesti képes közlöny) bemutatja az ifjú grófot, közli arcképét és azt írja róla: „...Ama fiatalember, kinek sikerült és hű arcképét mai számunk hozza, a »legnagyobb magyar«, gróf Széchenyi István ifjabb fia, ki dicsőült atyjától legfényesebb nevet és legragyogóbb érdemkoszorút nyerte örökségül... Már is több nemes intézmény köszöni neki létét... s újabban tűzoltóegylet felállításán fáradozik.” Londonból hazatérve összehasonlítást tett a hazai és külföldi tűzrendészet és tűzbiztonság között s megállapította, hogy városaink — köztük Pest és Buda is — tűzoltói felkészültség terén nagyon elmaradtak. Ezért felvilágosító cikket írt „A tűzoltóintézetek hasznosságáról” a napilapokban. 1862. december 11-én a Pesti Naplóban megjelent cikkében kifejtette, hogy: „A művelt országokban jól szervezett tűzoltó intézetek várják a garázda lángokat, célszerű készleteikkel elfojtandók azokat, mielőtt nagyobb károkat tehetnének... itt Pesten — fővárosban — dacára a tűzoltó műszerek szép számának oly hiányok van-

nak a készülségre és kezelésre nézve, hogy egy okszerű beosztott és szervezett tűzoltóegyletnek létesítése a főszükséghez tartozik...” A továbbiakban az önkéntes tűzoltóegyletek létesítése mellett tört lándzsát: „s ha a magyar nemzetnek s különösen a főváros lakosságának bátor és lovagias jellemvonásait, valamint közügyet melegen pártoló részvételét illetően méltányoljuk, biztosan remélhetjük, hogy a minden irányban üdvös és célszerű »Budapesti első magyar önkéntes tűzoltó egylet« eszmélye [!] valósulásnak néz elébe”.

Ekkor még nem sejtette, hogy milyen hosszú küzdelmet kell vívnia a helytartótanáccsal azért, hogy az eszme testet ölthessen. Elsősorban ismerőseit és jóbarátait igyekezett megnyerni, és 1862. december 16-ra meghívta magához mindazokat, akikről feltételezte, hogy támogatni fogják a tűzoltóság megalakítását. Tizenkét tagú ideiglenes választmányt mint szervezőbizottságot bíztak meg elnöklete alatt az alapszabály-tervezet kidolgozásával, a budapesti egylet megalakulásának társadalmi munkálatai, a helytartósági engedély kieszközlése, a fővárosi egylet szervezése s ugyanennek országos mintaegyletté tévése végrehajtásával. 1863 elején előkészítette az alapszabály-tervezetet, a tűzoltóság működéséhez szükséges pénz biztosítása végett pedig személyesen kereste fel és szólította föl adakozásra a tehetősebb embereket. Pénzgyűjtő körútjai szép anyagi sikert hoztak, az első adakozók például 25-től 500 Ft-ig terjedő összegeket adtak. Még az akkor hazánkban időző híres francia író, Alexander Dumas-t is felkereste, ki 110 frankot írt alá, amit Széchenyi gavallérosan egy díszkard egyidejű ajándékozásával köszönt meg.

1864-ben Ráth Mór bizományában 64 oldalon jelent meg egyetlen nyomtatásban közzétett munkája: „Tűzoltás körül tett tapasztalatok. Megyék, városok, községek és különösen az ezekben alakuló tűzoltóegyletek figyelmébe ajánlja gróf Széchenyi Ödön” címmel. Ez az első eredeti magyar tűzoltószakmunka, amit megjelenése után szétkapkodtak, de amiből ma már csupán néhány példány ismeretes. 1864. szeptember 20-án tudomására hozta az egyesület alapítóinak a hírlapokban, hogy a helytartótanács nem engedélyezte a tűzoltóegyesület megalapítását, „...de elhatároztam, hogy az ügyet, melyet csak a főváros javára kezdeményeztem, ezen megtagadás miatt el ne ejtsem, hanem előbb a n. m. magyar királyi udvari korlát-

noksághoz fellebbezem, és szükség esetén a legmagasabb helyen is szorgalmaztam. Az egyesület felszerelési költségeire előlegesen adott összegeket az engedély megtagadása esetén kamattal együtt az adakozó urak kezéhez szolgáltatam.”

1864. november 3-án az udvari kancelláriához adott be kérvényt, s felhasznált minden összekötést hivatalosan és társadalmilag, hogy kieszközölje a kedvező döntést. Egy év múlva, 1865. november 28-án választ kapott, mely szerint: „... gróf Széchenyi Ödön abbeli kérelmének, miszerint az általa alapító társaival egyetemben Budapesten tervezett tűzoltóegyesület életbeléptetése megengedtesse, hely adatik...” Az átdolgozott alapszabályokat is jóváhagyták (1866. szeptember 13-án 94001 számon). Időközben tudatosan készült párizsi vízi útjára, s tervei alapján 1866-ban egy 20 méter hosszú, 2,33 méter széles kis gőzhajót építtetett magyar anyagokból, magyar iparosokkal. Hajójának a „Hableány” nevet adta, s mivel hajóját maga akarta vezetni, 1866. november 12-én a helytartótanácsnál letette a dunai kereskedelmi hajóskapitányi vizsgát. 1867. április 6-án indult el Pestről, hogy a Duna, Majna, Rajna, Marne folyókon és a Szajnán át vízi úton jusson el a párizsi világkiállításra. Ő volt a kapitány, volt egy kormányosa, egy gépésze, egy fűtője, és egy 12 éves gyermek szakácsa. Nem részletezzük az út nehézségeit, de megemlíjtük, hogy azok legyőzéséhez bátorság, ügyesség és türelem kellett, és ő megmutatta, hogy tud tűrni, fáradni, dolgozni és szembeszállni minden bajjal, ha arról van szó, hogy hazájának szolgálatot tegyen, hogy hazájára felhívja a külföld félreinformált figyelmét és téves felfogásukat helyes irányba terelje. Május 18-án érkezett a Szajnán Párizsba. Ezren és ezren akarták látni a csodát, mert magyar lobogóval még sohasem jelent meg ott hajó, s a Mars-mező 40 ezer kiállítója közül senki sem büszkélkedhetett azzal, hogy ilyen úton érkezett a kiállításra. Egyszeriben Széchenyi Ödön lett a legérdekesebb ember Párizsban, III. Napóleon császár és Eugénia császárnő maguk is kétszer látogatták meg a gőzöst. A „Hableány”-t a párizsi világkiállítás aranyérmével tüntették ki, Széchenyi Ödön pedig vakmerő vállalkozásáért megkapta a francia becsületrendet. Ez az útja sportszempontról nézve úttörő volt. Vállalkozása Európa-szerte nagy feltűnést keltett nemcsak a hajósvilágban, hanem tudományos körökben is. Rávilágított arra, hogy azok az

országok, amelyeken áthaladt, vízi útjaik kiépítését milyen irányba kezdjék meg. Széchenyi István fia, mint a közmunkák tanácsának tagja nagy buzgalommal igyekezett fejleszteni a fővárost. 1867-ben kérvényezte Buda tanácsánál, hogy a párizsi világkiállításon látott „emelógép” mintájára a Várhegyen építsenek hasonlót. A következő év nyarán alapította meg a Budai Hegypálya Társulatot és már 1870. március 2-án megnyílt a Wohlfart Henrik tervei alapján épített „Budai Hegypálya”, a Sikló. A 100 méter hosszú kétvágányú pálya magasságkülönbsége 48 méter volt és 30 fokos szögben emelkedett. Meghajtását 35 lóerős gőzgép végezte. Két szálloda építése is nevéhez fűződik. 1868-ban engedélyt kapott arra, hogy felesége, Almay Irma tulajdonát képező Fő utca 72–73. szám alatti telken háromemeletes szállodát és kávéházat építhessen.

A Széchenyi Szálló 1870-ben nyílt meg (később ez lett a Lánchíd u. 12. szám alatti Fiume Szálló). Az Első Magyar Szálloda Rt.-t is 1868-ban hozta létre és három év múlva már készen állt a Dunaparton a Grand Hotel Hungária, ami akkor Európa legjobban berendezett luxusszállodája lett. (Később, megromlott anyagi helyzete miatt eladta részvényeit.)

Különféle részvényes vállalkozásai közül megemlíjtük, hogy 1867-ben részt vett a későbbi MÁVAG-gyár alapjául szolgáló Magyar Svájci Gépgyárt Rt., a következő évben pedig az Újpesti Hajógyár alapításában is.

Atyjától örökölte a sportok iránti érdeklődését. A „Csónakdák”-ból kinőtt Nemzeti Hajóegyesület egyik vezéralakja volt, s eleinte maga is evezősként versenyzett. Később a versenyek és bálók főrendezőjeként jeleskedett, sőt még tánczenét is szerzett a sport propagálására. Rózsavölgyi és társa kiadásában jelentek meg a Hableány polka, Hajóegyesületi polka, a Regatta négyes, a Katinka kerिंगő stb. zeneművei.

Sorolhatnánk tovább különböző — inkább kevesebb, mint több sikerrel járt — kezdeményezéseit, de itt az ideje, hogy visszatérjünk a tűzoltás terén kifejtett munkásságához.

1867-ben merült fel az a gondolat, mivel a tűzoltóegyesületbe nem tudtak elég működő tagot beszerezni, hogy egyesüljenek a Nemzeti Tornaegyesülettel. Az egyesülésből azonban nem sok jó származott a tűzoltókra nézve. Csak 1869-ben sikerült elérnie, hogy ellássák a tűzoltókat egyenru-

hával és a tornaegylet telkén mászótoronyt állítanak fel. Itt megkezdték a mászó-mentő gyakorlatokat és az általa beszerzett két angol fecskendővel a szerelést is gyakorolták. Az 1869 októberében tartott közgyűlés ejtette meg a két parancsnok választását. Ők Széchenyi Ödön vezetésével láttak munkához. Kidolgozták a Nemzeti Torna és Tűzoltó Egylet tűzoltóosztályának alapszabályait és őrtanya kijelölését kérték Pest város tanácsától.

Széchenyi Ödön fáradhatatlan, minden akadályt leküzdő és soha nem csüggedő akaratereje legyőzte a meg nem értést, a közönyt, megnyerte a hatóságok támogatását, és ennek eredményeként 1870. március 9-én jelenthette Pest város tanácsának Kada Mihály helyettes polgármester, hogy „az önkéntes tűzoltócsapat a belvárosi tűzoltószertárt elfoglalta és tüzesetenként rendes szolgálatot teend”.

A gróf tevékenységének híre ment vidéken is, és példájától lelkesítve nagyobb lendületet vett az önkéntes tűzoltóságok szervezése.

Időközben belátta, hogy az önkéntes tűzoltó egyesület egyedül nem lesz képes a fővárosban kifogástalanul ellátni a tűzoltó szolgálatot, mivel az önkéntesek szolgálati ténykedése csak az éjszakai órákra korlátozódott. Ezért már 1869-ben előterjesztést tett Pest város tanácsához, hogy az önkéntes tűzoltóság kiegészítésére szervezzenek fizetett tűzoltóságot is. Indítványát a tanács megértéssel fogadta és a 12 fős hivatásos (fizetett) tűzoltóság 1870. február 1-jén megkezdte a szolgálatot. Parancsnokukká Széchenyi Ödönt tették meg.

Mint hivatásos parancsnokot azonban a város nem sorolta szervezett állásba, így fizetést sem kapott. A fővárosi hivatásos tűzoltóság tehát szintén Széchenyi Ödönnek köszönheti megalakulását és szervezete fokozatos kiépítését is. Az önkéntes és hivatásos tűzoltóság vezetése egy kézbe, s szerencsére jó kézbe került.

Az 1870-es év eseményei közül meg kell még említenünk a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség életre hívását. (Az eszme a soproni tűzoltóké volt, de ők belátták, hogy az úgy hatásosabb előmozdítása érdekében célszerűbb, ha a szövetség Pestről nyeri irányítását. A Széchenyi elnöklete alatt kiküldött szövetségi bizottmány 1870. december 23-án tartotta első ülését. Így az 1871. szeptember havában Pesten megtartott nagygyűlés, tűzoltószertkiállítás és ünnepségek szervezése is Széchenyi Ödön vállára nehezedett. A programot úgy állí-

totta össze, hogy az vonzó, érdekes, tanulságos, tanító, szórakoztató és látványos legyen. Több mint 800 külföldi tűzoltó vett részt a szeptember 16—17—18—19-i rendezvényeken. A kiállításon, amin 641 tárgyat állítottak ki, a király is megjelent, s őt Széchenyi Ödön kalauzolta.

A rendezvények nagyszabásúak voltak, a felvonuláson, ami az Eskü térről az új épület udvarára tartott pl. 4 hírnök lovagolt az élen aransujtásos, meggyzínű, magyar ruhában, majd zenekarokkal az élükön betűrendben a tűzoltócsapatok jöttek, városuk, ill. községük nevével ellátott táblák alatt. A menetet a pesti tűzoltók zárták, és utánuk 35 fecskendő és szerkocsi vonult fel.

Az új épület udvarán tartott nagygyakorlathoz 3 emeletes fa mászófalat építettek. A pesti önkéntes, a városi hivatásos, a malmi tűzoltók, a Ganz-féle vasöntöde és az Óbudai Hajógyár tűzoltócsapatai egységes vezénylet alatt 2 órás gyakorlatot mutattak be a király, a miniszterelnök, számos miniszter és az egyesek szerint 10, mások szerint 20 ezer fős közönség előtt. A legnagyobb sikert az általános támadási gyakorlat aratta. Megadott jelre előrobogtak a fecskendők és a szerkocsik, a fecskendőket percek alatt megszerelték, a létrákat a mászófalhoz támasztották, tűzoltók hatoltak fel horoglétrákon az emeletre, majd megjelentek a sugárcsövek végén a vízugarak. A harmadik emeletről egy szakállas tűzoltó egy pólyás babát ábrázoló bábuval ugrott le a kifeszített ponyvára. A visszaszerelés után a csapatok díszmenetben vonultak el. A nemzeti színházi díszelőadást az Újvilág kerthelyiségben rendezett multság követte, ahol a budapesti önkéntes tűzoltóság zenekara, egy katonazenekar, vendégművészek ének- és táncszámai, zenedíjverseny, tombola és tűzijáték szórakoztatta a vendégeket. A látványos részek jól sikerültek, a hivatalos szakmai rész már kevésbé. A nagygyűlést Széchenyi Ödön nyitotta meg, és ismét őt választották a szövetség elnökévé. A záróakkord is méltó volt a rendezvényhez, mert 3 zenekar adott fáklyás zenét a Plébánia téren. 1871. május 10-től Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egyletként működtek a tűzoltók tovább, ugyanis a Torna és Tűzoltóegyletből Széchenyi vezetésével kiléptek, mert jogos kívánságaikat a tornászok nem teljesítették.

Mint főparancsnok a tüzeseteknél a legveszélyesebb pontokon járt, és jelenléte még fokozottabb munkára buzdította embereit.

Így tett 1871. szeptember 13-án is, amikor a Nemzeti Színház díszlettára égett. Tűzoltóinak emberfeletti munkával sikerült megmenteniük a színház épületét és a ruhatárát. A tűznél megjelent gróf Andrassy Gyula miniszterelnök, aki személyesen is meggyőződött a tűzoltók önfeláldozó munkájáról. A színészek a tűzoltóság tiszteletére hálaelőadást rendeztek, a Peleskei nótáriust játszották és a bevétel felét, 1107,— Ft-ot a tűzoltóságnak juttatták.

Széchenyi Ödönt az önkéntes tűzoltóság megalaktása körül kifejtett érdemeiért október 15-én a Lipót-rend lovagkeresztjével tüntették ki.

1872-ben a hatékonyabb tűzoltás érdekében saját költségén hozatott Angliából egy gőzfecskendőt, amit tiszteletére „Széchenyi”-nek neveztek el. A Shand-Mason gyári gépel 1872. december 12-én bemutatót tartott a Duna-parton. A korabeli sajtó tájékoztatása szerint a gép egy „toronymagas” hatásos sugarat adott. A város, szakértői javaslatára, a gőzfecskendőt átvette és a vételárát Széchenyinek kifizette. Tűznél először 1873. március 1-jén avatkozott be vele, a Mező utcai Orfeum égésénél.

Széchenyi Ödön belátta, hogy a tűzrendészet ügyeibe be kell kapcsolni a hatóságokat is, sőt az lenne a legjobb, ha a tűzrendészetet az állam által megoldandó feladatok közé sorolnák, ezért 1873 májusában emlékiratot nyújtott be a belügyminiszternek. Ebben rámutatott arra, hogy a tűzoltóintézmények fejlesztését az egész művelt világ magáévá tette, s nem sajnálja azoktól sem az anyagi és sem az erkölcsi támogatást, csak éppen hazánkban sínylődik szegényebben és kezdetlegesebben. Felhívta a figyelmet azokra a módokra és eszközökre, amelyekkel a még bölcsőjében lévő magyar tűzoltóság megerősíthető. Javasolta országos tűzrendészeti és tűzoltósági felügyelőség létesítését. Végül így zárta emlékiratát: „ez alkalommal szükségesnek találom egyszersmind kinyilvánítani, miszerint én öröklött összes tevékenységemet, a tűzoltóság terén szerzett minden tapasztalataimat, a fenti intézmény létesítésére, a legnagyobb örömmel és készséggel Nagyméltóságod rendelkezése alá helyezem”. Kidolgozta az utasítást is a magyar királyi országos tűzrendészeti és tűzoltósági vezérfelügyelőség számára. Elkészítette a tűzrendészeti felügyelet költségvetését is, és előterjesztést tett a pénzügyminiszterhez, kérve a tervezet megvalósításának támogatását, de sem a belügy-, sem a pénzügyminiszter nem méltányolta ezeket a ter-

veit. 1873. július 27-én, amikor a bécsi világkiállítás bírálóbizottsága és külföldi vendégei közül mintegy 450-en hazánkba látogattak, nagyszabású tűzoltó bemutatót rendezett, amin Budapest összes tűzoltótestülete részt vett. A jól sikerült felvonulás és bemutatógyakorlat láttán a külföldiek a világ minden tájára elvitték a pesti tűzoltók képzettségének jó hírnevét.

Az egyre nagyobb számú tüzeset közül az 1873. július 29-re virradó éjjel a Kőbányai úton a magyar állam tulajdonában volt vagongyár tüzét emeljük ki. Itt 6 nagy műhely lett a lángok martaléka. Az oltást Széchenyi Ödön vezette, és abban az összes pesti tűzoltócsapat részt vett. Ilyen nagy kiterjedésű tűz emberemlékezet óta nem volt Pesten. A tűzoltók derekas munkával megmentették azt az épületet, amelyben a gőzkalapácsok és kovácsműhelyek voltak. Ezek 260 ezer forint értéket képviseltek. A tűz eloltása után a miniszterelnök és a kereskedelmi miniszter a helyszínen fejezte ki köszönetét a sikeres oltásért Széchenyinek és a vezetése alatt beavatkozott tűzoltócsapatoknak. A tűz tanulságainak levonása után Széchenyi hosszabb memorandumban mutatott rá a szabálytalanságokra, és kérte a vasút igazgatóságától azok megszüntetését.

Akadtt olyan tüzeset, amelyiknél vezetésével egyhuzamban másfél napig dolgoztak a tűzoltók. A gőzfecskendő nélkülözhetetlen szernek bizonyult a Hagenmacher-féle gőzmalom égésekor is. Sugarai-
val sikerült a gépházat megmenteni, majd még napokig végezték vele a liszt és gabona oltását.

1874-ben átvette a budai tűzvédség vezetését is, miután beolvadt a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egyesületbe. Irányítása alatt kezdte meg a hivatásos tűzoltóság V. őrsége a Rácvárosban, majd VI. őrsége Óbudán a működését.

Ekkor a legénység összelétszáma 97 fő, az őrségek felállása pedig a következő volt:

I. őrség, a tűzoltó-főparancsnokság a Plébánia-
téren, 2 gépész, 5 őrparancsnok, 3 csővezető és 18 tűzoltó;

II. őrség, Nyúl-utca, 2 őrparancsnok, 1 csővezető, 9 tűzoltó;

III. őrség, Népszínház-utca, 2 őrparancsnok, 2 csővezető, 9 tűzoltó;

IV. őrség, Próféta-utca, 2 őrparancsnok, 1 csővezető, 9 tűzoltó;

V. őrség, Rácváros, 2 őrparancsnok, 1 csővezető, 9 tűzoltó;

VI. őrség, Óbuda, 2 őrparancsnok, 1 csővezető, 9 tűzoltó;

Vágóhídi őrség, 1 őrparancsnok, 4 tűzoltó;
Toronyőrség, 4 tűzoltó.

Mindezt azért soroltuk fel, hogy érzékelhető legyen az a fejlődés, amit vezetése alatt a budapesti tűzoltóság elért, ugyanis érdemei alapján a török szultán 1874-ben meghívta a konstantinápolyi tűzoltóság megszervezésére.

A megfőtisztelő meghívásnak eleget téve, október 12-én indult Konstantinápolyba. Ottani bemutatkozása sikerült, ugyanis Budapestről kért magyar gyártmányú tűzoltó fecskendőket és jól kiképzett tűzoltókat, akikkel bemutatót tartott a szultán előtt. A magyar tűzoltók rendkívüli teljesítőképessége, fegyelmezett, katonás magatartása, összhangban levő hibátlan és hang nélküli működése, a magyar fecskendők célszerű kivitele láttán a szultán elismerését fejezte ki, és november 23-án kinevezte Széchenyit a szervezendő tűzoltóság főnökének.

Úgy tervezte, hogy felállít egy tűzoltóezredet, 1500 tűzoltóval, és hogy ezt a munkáját egy év alatt befejezi, majd hazatér. Nem így történt, mert miután Abdul Hamid szultán 1878-ban török császári ezredessé kinevezte és megbízta a katonai tűzoltóintézmény továbbfejlesztésével, a budapesti tűzoltó főparancsnoki állásáról leköszönt és ezután hazájába már csak vendégként utazott. Ezáltal Széchenyit, mint magyar tűzoltót elveszítettük, nyertek vele viszont a törökök egy, a tűzoltóság szervezése terén kellő tapasztalatokkal és gyakorlattal rendelkező kiváló szakembert. Újra szervezőmunkához látott tehát, de még nagyobb nehézségekkel és akadályokkal kellett megküzdenie, mint annak előtte Pesten. Először 500 válogatott sorkatonát bocsátottak rendelkezésére.

A tisztikart az önként jelentkezett legalkalmasabb 20 tisztból állította össze. Széchenyi Ödön akkor még nem tudott törököül, viszont a kiképzést haladéktalanul meg akarta indítani. A nehézséget ügyesen hidalta át, fölfogadott egy török siketnémet. „Siketnémám mozdulatai valósággal ékes szólóvá tettek, és mielőtt törököül tudtam volna, már parancsokat osztogatottam a tűzoltóságnak” — emlékezett később a kezdetre vissza. Munkáját a lelelkiismeretesebb pontosság, a legnagyobb fegyelmertartás, erély, szigorúság, de amellelt bajtársi szeretet, a jóakarát és a méltányosság jellemezték. Nem kellett hozzá sok idő és megszűnt az

az idegenkedés, bizalmatlanság, sőt a féltékenység is, mellyel működését fogadták. Elnyerte a legényesség és a tisztek legteljesebb bizalmát és megbecsülését, úgy hogy embereit nemcsak a fegyelem, hanem a belső érzésből eredő kötelezettségérzet és ragaszkodás is összetartotta. Két budapesti önkéntes tűzoltó, Follmann Alajos és Bárány Nándor Ernő segítette a kiképzés nehéz munkájában. Amikor pedig begyakorlott csapatával, okos tűzoltói taktikával és megfontolt erélyes intézkedéseivel az első veszedelmesnek ígérkező tüzeseten úrrá lett, ellenségei elcsendesedtek.

Kezdték bízni benne, értékelték tudását, szervezőképességét. Lassan a lakosság is elismerte működése hasznosságát. 1876. szeptember végéig 53 tüzesethez vonultak ki tűzoltói, ezek közül 17 volt olyan, amilyen a tűzoltóság megszervezése előtt egész városnegyedeket semmisített meg, és amikor november 16-án megmentették a Szulejmán-mecsetet a már biztosnak látszó megsemmisüléstől, mindenki meghajtotta előtte az elismerés zászlaját. A török—szerb, majd a török—orosz háború nem kedvezett a tűzoltóság fejlesztésének. Az 1877 tavaszán kitört török—orosz háborúba a tűzoltózászlóalj is a frontra vitték és a jó részük elvérzett a harcokban.

Széchenyi Ödön a folyton változó politikai áramlatoktól távol tartotta magát és mindig megvesztegethetetlen maradt. Egyenes, tiszta jelleme tette lehetővé, hogy megbíztak benne a tűzoltói melletl az államhivatalnokok is. 1879-ben egymást érték a zavargások és azok elfojtására felhasználták, mint a legmegbízhatóbb csapatot, a tűzoltókat is. Sokszor vették elejét még nehezebb helyzet kialakulásának. Ezért sikerült — az akkori nehéz anyagi viszonyok ellenére — csapata létszámát emeltetnie. 1880 tavaszán a szultán érdemei elismeréséül pasává nevezte ki. Ez volt az első eset, amikor keresztény ember ezt a magas méltóságot elérte úgy, hogy nem kellett áttérnie az iszlám vallásra. Kinevezésével megkapta a livai dandárparancsnoki rangot. A sok sikeres tűzoltás jutalmául 1883-ban már osztálytábornok. Akkor a japán kormánytól meghívást kapott a japán tűzoltóságok megszervezésére. Török tábornoki rangjának megfelelő japán katonai rangot és magas fizetést ajánlottak neki, ő azonban bármilyen keserves harcot kellett megvívnia a konstantinápolyi tűzoltóság fejlesztéséért, már annyira megszerette a törököket, hogy a japánok meghívását nem fogadta el.

1884-ben — azután, hogy első felesége, akitől külön élt, meghalt — feleségül vette Christopoulo Eftáliát. (Első feleségétől egy fia és két lánya, a másodiktól három fia és egy lánya született.)

1890. június 12-én egy fatelepen tört ki tűz, és az ott felhalmozott petróleumoshordók egymás után robbantak fel, meggyulladtak az olajtartályok, és a szétfolyó olaj mint lángoló lávafolyam hömpölygött tova. Sok horgonyzó hajó is tüzet fogott. A tűzoltók csak nagyszámú faház lerombolásával tudták megakadályozni a tűz tovaterjedését.

Az oltásban az összes tűzoltó mellett még 2000 katona is részt vett. Ez az erő Széchenyi irányításával elejét vette Sztambul teljes pusztulásának. A tűzben elhamvadt 130 nagy faraktár, 172 lakóház, 387 egyéb raktár, bolt és pajta, 6 mecset, 1 szövöde, a Kücsük bazár stb. Ez alkalommal a kormány tagjai is belátták, hogy a tűzoltóságot decentralizálni kell annak érdekében, hogy minél hamarabb be tudjanak a tűzoltásba avatkozni.

1892-ben komoly veszedelemben forgott Széchenyi. Pincében lévő petróleumraktár gyulladt ki, ahová éppen behatolni igyekezett, amikor valószínűleg robbanás folytán láng csapott ki, összeégetve arcát, mindkét keze fejét és ruháját. Sebesülése ellenére sem hagyta el a tűz színhelyét mindaddig, amíg a tüzet el nem oltották.

A Budapesti Tűzoltó Egyesületek Szövetsége 1892. június 21-i közgyűlésén Széchenyi Ödönt a tűzoltóintézmény meghonosítása, a budapesti tűzoltóság megalapítása, általában a tűzoltóügy felemelése és felvirágoztatása körül szerzett hervadhatatlan érdemei hálás elismeréséül — tiszteletbeli elnökének választotta és az erről szóló díszoklevelet neki megküldte.

Ebben az évben tűzoltói szolgálatának 30 éves jubileumához érkezett. Ez alkalomból a magyar tűzoltók külön vonaton utaztak köszöntésére. A Budapesti Önkéntes Tűzoltó Testületnek — mivel a jubileumi ünnepséget kezdeményezték és rendezték — aranyhímezésű selyemzászlót ajándékozott. A magyar tűzoltótestületek ajándéka egy salangos/szerszámú fogat volt, a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Testület ezüstkoszorút küldött. Az ünnepségen az egész török főváros közönsége és hivatalos körei, élükön a szultánnal és a török hadsereggel, részt vettek. A szultán azzal is megmutatta, mennyire becsüli tűzoltó-főparancsnokát és mennyire rokonszenvez a magyar tűzoltókkal, hogy meghívta őket a Yildiz kioszkba villásreggelire, és

a megjelenteket különböző rendjelekkel is kitüntette.

Széchenyi Ödönnek, a „Jagin-pasának” (tűz-pasának) működését és érdemeit a világ minden részéről érkezett üdvözlő táviratok és levelek is elismerték.

Az évek gyorsan peregtek. 1899-ben töltötte be 25 éves konstantinápolyi tűzoltószolgálatát. Ez alkalomból a szultántól a legnagyobb török kitüntetést, az Ozmanje-rend nagyszalagját kapta.

Rendkívüli munkabírása jellemzéséül, egyik 1906-ban írott leveléből idézünk egy részletet:

„Jelenleg igen sok dolgom van, alig jövök ki az idővel. Reggel 4 órakor munkához fogok, elmegyek a tűzoltó zászlóaljak gyakorlataihoz, később fölkeresem az egyik vagy másik tűzoltókaszárnyát, vagy elnézek a császári palotába. Ezenkívül sok vendégeim vannak, magyarok, osztrákok, németek, angolok, összesen 17, mind melegen lettek nekem ajánlva. Egyik fogadóból a másikba futok és iparkodom itt-tartózkodásukat kellemessé tenni, a sok látnivalókat megmutatni. Ezenkívül még a sok, szerencsére kisebb tüzek oltása is igénybe vesz. Sokszor csak 2—3 órát alszom és még mindent 64 éves koromban bírom, öregségemet nem érzem, egy perc alatt felöltözöm úgy, mint mikor még 20 éves voltam. A tevékeny élet a legjobb orvosság, ilyenkor a kedv, a jó étvágy és a jó álom el nem marad.”

1910. július 23-án, amikor a török alkotmány kihirdetésének 3. évfordulóját ünnepelték, este tűz ütött ki. A későbbi hivatalos megállapítás szerint 8000 ház égett le és a tűz 18 emberéletet követelt. A rémes pusztítás okáról a következőképp nyilatkozott: „A katasztrófa nagyságának több oka van, elsősorban az, hogy a konstantinápolyi tűzoltóság még mindig nincsen felszerelve modern eszközökkel. Már Abdul Hamid idejében tettem több előterjesztést a felszerelés tökéletesítésére, újabban is megismételtem őket, de mind e mai napig nincsenek elintézve. Így aztán, noha most már a város több rendőrszobája össze van kötve telefonnal és sikerült a város minden pontján tűzörséget berendeznem, a régi eszközök mellett a szűk utcák és a víz csekélyisége, sok helyen pedig teljes hiánya miatt nagyon nehéz a tűzoltók munkája. Pedig kitűnő lenne az a tűzoltóság. A szűk utcákban a tűzoltókocsik után gyalog kell rohanni a legénységnek, s néha több kilométeres futás után kell hozzálátniok a tűz oltásához. Máshol már auto-

mobilon szállítják a tűzoltókat a veszedelem színhelyére. Magam készítettem tervet olyan tűzoltósági automobilról, melyeket a legszűkebb utcákba is be lehet vinni. Remélem, előterjesztésemet elfogadják, s akkor majd nem történnek ilyen katasztrófák. A legutóbbi tüzeset alkalmával is olyan derekas munkát végeztek tűzoltóim, amely becsületére válna bármely főváros tűzoltóságának. A középületeket, amelyekre a katasztrófában nagy gondot fordítottak, mind megmentettük. Így a hadügyminisztérium, a pénzügyminisztérium, a nagy torony, ottomán-egyetem, az Union et Progrés épületei, valamint a nagybazar is elkerülték a katasztrófát. Holott közelükben hatalmas épületek pusztultak el...

Még izzó zsarátnoktenger volt a leégett városrész, amikor július 25-én újabb nagy tűz támadt. A tűzoltóság beavatkozása több szerencsével járt, mégis leégett 486 ház. Tűzoltói teljesen kimerültek az idegölő és pihenés nélküli munkában. Ő maga egy augusztus 1-jei levelében így ír: „Szemeim még gyulladtak, csontjaim nagyon fáznak...” Az 1911. évi nagy tűzvész pusztításai meggondolásra készítették a török hatóságokat és foglalkozni kezdtek Széchenyinek a tűzoltóság fejlesztésére tett előterjesztésével. Először is három autószeret rendeltek Németországból, majd az őrségeket 20 helyre decentralizálták és telefonnal kötötték össze. További reformokat is javasolt, és minden erejével arra törekedett, hogy a tűzoltóságot nyugat-európai színvonalra emelje.

A jövő terveiről írta egyik levelében, hogy 1913. március 14-től 1914. március 14-ig terjedő időre elkészítette a tűzoltóság költségvetési tervét, mely szerint szeretne még 4 autót és 2 benzinmotoros fecskendőket beszerezni. Egy másik (május 13-i) levele hű képet ad tettekről: „Éppen jelenti a leányom, hogy a leves az asztalon van, s ugyanabban a percben a telefon, mely az íróasztalomon van, csengett. — Halló! — Nagy tűz Valide-Ceszme közelében. Azonnal indultam, mert ebben a városrészben több ezer faház van, és itt van a császári palota is. Odaérkeztemkor a második tűzoltó zászlóalj már ott is volt, és megtámadta a tüzet. Két nagy faház égett. De csakhamar megérkeztek az autóbuszok öt más őrség tűzoltócsapatával. Ezekkel egy házat lerántatva, sikerült megállítani a tüzet, pedig már másik két ház is kigyulladt. A hőség roppant nagy volt. Ruhánk a sok szikrahullás miatt minduntalan égni kezdett.

Ajtókat, kapukat feszítettünk ki, s így közeledtünk a lángokhoz, azokat magam és a csővezeték elé helyezve. Ő császári felsége, a szultán is elküldötte segédtisztjét, főorvosát. Örömmel jelentettem, hogy meg van mentve a városrész. Éjjel 12 órakor tértem haza, nagyon el voltam fáradva. No de se baj! — egy óra pihenés elég nekem, ismét acélerőben vagyok...”

Az első világháború kitörése súlyos feladatok elé állította a konstantinápolyi tűzoltóságot, mert csaknem minden emberét elvitték a harctérre. A 165 tisztből 5 maradt otthon. Előbb mindössze 200 újoncot kapott, később azonban sikerült 40 tisztre és 1600 tűzoltóra emeltetni a létszámot. Kiképzésük nem kis fáradsággal járt. A tüzesetekhez magas kora ellenére is mindig kivonult. A világháború befejezése után helyén maradt, és továbbra is ellátta a tűzoltóparancsnoki teendőket. 1921-ben olasz szereket szereztek be, feloszlatták a katonai tűzoltóságot, és maradékból Széchenyi vezetése alatt városi hivatásos tűzoltóságot szerveztek. Ez az új alakulat 1921. szeptember 22-én kezdte meg a szolgálatot. Megérte tehát, hogy évtizedes küzdelmére a koronát feltegye, de a teljes átszervezést már nem élhette meg. 1921-ben gyengélkedni kezdett, érelmeszesedése mind súlyosabb méreteket öltött, de szolgálatát még így is ellátta és szellemi frissességét teljesen megtartotta. 1922 januárjában azonban ágynak esett, és március 23-án örökre elaludt. A ferikői temetőben temették el, végakarata szerint. Temetése török—magyar temetés volt. A törökök megmutatták, hogy szívükbe zárták őt, az udvari lovasgárda díszegysége, két zászlóalj tűzoltó és ugyanannyi gyalogos katona kísért koporsóját. A magyar kolónia egyik legrégebbi tagja mondta a búcsúbeszédet, majd eldördültek a díszlövészek és a magyarok könnyes szemmel dobták a röggöt a legnagyobb magyar méltó fiának koporsójára. Haláláról a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség gyászjelentést adott ki. A gyászjelentés szerint gróf Széchenyi Ödön pasa, ottomán császári tábornagy, a török katonai tűzoltódandár főparancsnoka, a Lipót-rend lovagkeresztese, az Ozmanie-rendjel gyémántos I. osztályának és Medjidie-rend I. osztályának tulajdonosa életének 83. évében elhunyt. „A Tűzrendészeti Közlöny”-ben így búcsúztatta Erdély Ernő győri tűzoltóparancsnok:

„Megnyugvással a változtathatatlanba adózunk emlékének, és mikor sírjára letesszük koszorún-

kat, meghajtjuk lobogónkat, meghajtjuk térdünket, s érezzük, hogy az ő eltávozásával elment közülünk az egész magyar tűzoltóság múltja, és az itt maradt generáció nem tehet mást, mint folytatja az építőmunkát ott, ahol ő abbahagyta, abban az irányban, amint ő megkezdte, és azzal a céllal, amivel ő akarta: nagyá tenni a tűzoltói munkával is édes hazánkat, Magyarországot.”

Születése 150. évfordulóján tisztelettel idéztük föl gróf Széchenyi Ödön tartalmas, gazdag életútját. A tűzoltóügy iránti határtalan szeretete, a magyar és a török tűzoltóság érdekében végzett fáradhatatlan munkálkodása méltóvá teszi őt arra, hogy továbbra is őrizzük emlékét.